

HEGEMONYA, ‘HEGEMANİA’ OLUNCA...

Can CEYLÂN*

ÖZET

Yaşadığımız toplum içinde, bizim ve etrafımızdakilerin davranışlarını belirleyen birçok etken vardır. Çoğu zaman, toplumsal eylemlerin kişisel kabul görmese de yapıldığına şahit oluruz. Bu eylemler, kendi rızamızla yaptığımız eylemler olmaktan çıkıp, sınırları zorlayabilir. Gramsci'nin 'hegemonya' kavramıyla ele aldığı bu eylemler bir sonraki evrede 'hegemanianya' dönüşüp çılgınlık seviyesine varıp sosyal hayatımızı kontrolden çıkmış bir hâle getirebilir.

Anahtar Kelimeler: Hegemonya, Gramsci, rıza, ideoloji, yanıltıcı bilinç

WHEN HEGEMONY TURNS INTO ‘HEGEMANIA’...

ABSTRACT

There are many factors that determine our behaviours and those of others around us. In most cases, we witness that social actions take place even though they are not appreciated personally. These actions may get out of the limits of our consent and may head to the margins. These actions that are considered through the concept of “hegemony” by Gramsci may be converted into “mania” in the further stages and push our social lives out of control.

Keywords: Hegemony, Gramsci, consent, ideoloji, false conscious

*İstanbul Ticaret Üniversitesi, İngilizce Hazırlık Okulu, Üsküdar-İSTANBUL, cceylan@iticu.edu.tr /
canceylan73@gmail.com

1. GİRİŞ

“Moda” kavramı, akla ilk olarak, belli bir zaman süreci içinde giyim kuşam ile ilgili tercihleri getirirse de, günümüzde neredeyse, “moda olma” veya “modası geçme” sürecine girmeyen çok az şey kalmıştır. Giyim kuşam açısından bakıldığında, sonbahar-kış ve ilkbahar-yaz olmak üzere iki döneme ayrılan moda hakkında, “gençler arasında moda”, “çocuklar arasında moda”, veya “kızlar arasında moda” gibi ifadeleri sıkça duyarız.

Türkçe’ye İtalyanca üzerinden gelen ve Latince kökenli bir kelime olan “Moda”nın sözlükteki açıklaması şöyledir:

- “1. İnsanların yeniye olan meraklarından, başkalarından farklı olma, güzel görünme isteklerinden kaynaklanıp hemen her alanda, özellikle giyim kuşamda toplum hayatına giren geçici yenilik ve değişikliklerden her biri.
2. Toplum hayatında geçici olarak her hangi bir şeye gösterilen büyük ilgi, aşırı düşkünlük.
3. Toplum içinde belli bir süre yaygın ve geçerli duruma gelen tarz, biçim, alışkanlık. *Moda olmak*: Pek çok kimse tarafından beğenilmek, benimsenmek, yaygın duruma gelmek.” (Ayverdi, 2008:2117).

Sözlük açıklamasındaki “başkalarından farklı olma” ifadesi günümüz moda anlayışı uymamakla birlikte, benim “hegemonya” ile “moda” kavramları arasında kurduğum bağlantının esas kaynağı, yine sözlük açıklamasındaki “aşırı düşkünlük” ve “benimsenmek” ifâdeleridir.

Yeni bir şeyin ilgi çekmesinde tuhaf bir şey yoktur. Her insan daha önce görmediği bir şey ile karşılaştığında, uzun ya da kısa bir süre bu şeye ilgi gösterir, bakar, inceler, hakkında bilgi almak ister. Ancak işin içine moda olgusu girdiğinde, bu ilgi bir ölüm-kalım işine dönüşebilir. Bu ilgi satın alma ile tatmin edilmediğinde, kişinin uykuları kaçabilir, işine konsantrasyonu bozulabilir. İşte bu psiko-patolojik hâl, bir aşırı düşkünlük hâlidir. Ne olursa olsun tatmin edilmelidir. 1500 TL maaş alan birinin 2000 TL’lik cep telefonu almasının başka açıklaması olmasa gerek.

Moda olan şeyin “benimsenmesi” ise, hegemonya ile bağına daha da güçlendirmektir. Günümüzde giyilen bir ayakkabının beş yıl sonra, giyilebilecek durumda olmasına rağmen, dolapta bile saklamaya gerek duyulmayıp atılması, modanın ona uyan kişiler üzerinde yarattığı geçici benimseme duygusunun bir tezâhürüdür. Retrospektif bir örnek vermek gerekirse, 1980’li yıllarda giyilen yüksek bel pantolonlar, vatkalı kot kumaş elbiseler, havlu çoraplar, erkeklerde önlükler kısa, enseler uzun saçlar ve kadınlarda “aslan baş” saç modelleri, o zaman, toplumun önüne idol olarak sunulan kişilerin vâsıtasıyla yaygınlaştırılan ve benimsettirilen ama şimdi geri gelmesi pek mümkün olmayan moda unsurları olarak görülmektedir.

Günümüzde aşırı düşkünlük gösterilen ve benimsenen moda unsurlarına karşı beş on sene sonra nasıl bir tavır takınılacağını, modanın en çok ihtiyaç duyduğu şey olan zaman gösterecektir. Oscar Wilde’in şu sözü aslında modaya olan düşkünlüğün gerçek yüzünü ortaya koymaktadır: “Moda, o kadar kötü bir şey ki, en fazla altı ay

tahammül edebiliyoruz”. (Wilde, 2012) Bernad Shaw ise, modayı tanımlarken şöyle demiştir: “Moda, insana kendi rızasıyla bulaşan bir salgındır”. (Shaw, 2012)

2. MODA VE HEGEMONYA

Diğer birçok şey gibi, hakkında birçok felsefi ve düzeltici sosyal yönlendirmeler olmasına rağmen, moda da, bağımlılık yaparak davranışlarımızı etkileyen bir madde gibi, hayâtımızda atamadığımız ve düzeltemediğimiz bir anlayış hâlidir. Tavrı ve davranışlarımızı etkileyen, kendini benimsettirerek bu tavır ve davranışları değiştiren moda, onu benimseyen bireylerin oluşturduğu toplumun yönetilmesi için çıkartılan kânun ve yasalarda daha etkilidir. Anayasamız’da var olduğu hâlde uygulanmayan birçok yasa olmasına rağmen, hiçbir oylama, referandum ya da tartışma sürecinde geçmediği hâlde, benimsenen moda, altı aydan fazla tahammül edilemese de, bu süre için de olsa, topluma egemen olmakta ve kişilerin beğeni mekanizmalarına girip, “rıza damarları” içinde akmaktadır.

İngiliz devlet adamı Edmund Burke, tavır ve davranışların, kânun ve yasalardan daha önemli olduğunu, çünkü kânun ve yasaların, tavır ve davranışlar üzerine binâ edildiğini ve toplumun moral yapısını geliştiren ya da yıkan şeyin bu zemin olduğunu söylemektedir. (Lickona, 2011) Dilbilim ile de yakından ilgilenen bir düşünür olan Gramsci (Büyükbay, 2008), tavır ve davranışların, kişilerin doğdukları andan itibaren başlayan eğitim sürecinde edindikleri şeylerin, kendi rızalarıyla dışa vurdukları sonuçları olduğunu söyler. Asiye Aka, Gramsci’nin eğitim hakkındaki düşüncelerini Lombardi’den alıntı yaparak şöyle açıklar:

“Gramsci’ye göre yaşam koşullarının bir sonucu olan insan, gerek toplumsal ilişkiler bütününe değişimi yoluyla, gerekse bu nesnel durumları kullanma iradesiyle bunların bilincine varılması yoluyla belirlenmiş bir dönüşüm öznesi haline gelir. Bu konumda insan, kendi iradesini harekete geçirir, soyut bir iradeyi somut olarak uygular ve böylece kendi kişiliğini oluşturur” (Lombardi, 2000:43).

Yâni insan, sürekli dönüşüm içinde olan bir özne kimliğiyle, kişiliğini oluşturma ve dönüşme sürecini tecrübe ederken, kendi irâdesi devrededir. Ancak bu irâde ne kadar kendisindedir? Gramsci her ne kadar “gerçek eğitim, yöntem ve yönlendirme, hatta bir çeşit baskı gerektirir” (Aka, 2009:331) düşüncesinin taraftarı olsa da, bu irâdenin bir hegemonyanın ürünü olduğunu savunur. Eğitim süreci, hegemonyayı yaratıp kişiyi rızasının ortaya çıkmasını sağladığında, bunun bir sonraki safhası, kişiye kendi isteğiyle bulaşan salgın gibi, kişinin bu hegemonyaya bir çılgınlık seviyesinde bağlanması ve “hegemonya”yı, “hegemonia”ya dönüştürmesidir.

Kişi, rıza gösterdiği egemen güce, bir maddeye bağımlılık gibi, biat eder ve bu biadi “kraldan kralcı” bir tavırla, çılgınca dışa vurur. Her yerde, herkeste gördüğü rızanın en gelişmiş hâlinin kendisinde olduğunu göstermek, en üst seviyesine kendisinin ulaştığını ispatlamak için, konser sırasında kendini jiletleyen ya da kıyâfetlerini yırtan kişi gibi, çılgınca dışa vurumlar sergiler. Ancak çılgınlık gelip geçici olduğu

için, hegemonia alevi söndüğünde, hegemonik unsurlara muhalefetin ortaya çıkması da bir başka ihtimâldir.

Burada bir parantez açarak, bu metni yazım sürecinde bizzat başımdan geçen ve konuyla örtüştüğünü düşündüğüm bir olayı aktarmak istiyorum. Belki bu konuya odaklanmamış olsaydım, yaşadığım bu olay benim açımdan sıradan bir günlük hâdise olmaktan ileri gitmeyecekti.

Geçen gün bir otobüse bindim. Seyrek geçen bir otobüs olduğu için içerisi oldukça kalabalıktı ve aralarda boşluklar vardı. Ben otobüsün arka tarafındaki boş yere gitmek için hamle yapıp önümdeki gençten biraz yana geçmesini istedim ama o, yer olmadığını söyledi. Ben de, sırtındaki çantasını eline alırsa geçebileceğimi söyleyince, “sırt çantası sırtta taşınır” cevâbını verdi. Buraya kadar konumuzla alakalı bir şey olmamıştı. Ama ben, “otobüse binildiğinde, özellikle şimdiki gibi kalabalıkta sırt çantası ele alınır” dediğimde karşımdaki genç şöyle bir cümle sarfetti: “Öyle mi!, sanki her yerde böyle bir kural yazıyor”. İşte olayın konumuzla ilgili olan kısmı bu cümledeydi. “Her yerde” ifâdesi bu gencin bir kurala uymak için ve bunu kendi rızâsıyla yapmak için, bilinçaltında bulunan bir şifre gibiydi. Yâni bir şeyi yapmak için onun “her yerde” vurgulanıyor olması bu kişi için yeterliydi.

Bu “her yerde” olma durumu diyalektik karşılığına sık sık rastlarız. Bâzı insanlar istemedikleri, kabûl edemedikleri bir şey olduğunda, sanki tüm dünyâyı gezmişlercesine, “dünyânın hiçbir yerinde böyle bir şey yok” cümlesini söylerler. Bu “hiçbir yerde” olmama durumu ve “her yerde” olma durumu bir birini tamamlayan parçalar gibidir. Bu “her yerdelik”, sivil toplum içinde şekillenen bir yapıdır. Bir şey her yerde ise, o normaldir, mantıklıdır, kabûl edilebilir ve rıza gösterilebilir. Hatta her yerde olmaya devam etmesi için çaba harcanır. Burada olumlu (her, hep) ya da olumsuz (hiç) içerikli bir genelleme olgusu söz konusudur.

3. HEGEMONYA VE RIZA

Konumuza geri dönersek, elbette Gramsci için rıza gösterme olgusu bu kadar basit ve kişiler arası boyutta değildir. Gramsci için, “hegemonya rızanın imal edilmesi demektir” (Marshall, 1999:300). Bir firmanın tasarımcılarının imâlathânesinde çalışıp, örneğin ilkbahar-yaz koleksiyonunu üretmesi gibi, rıza da imâl edilmektedir. İlkbaharın ilk günlerinde, hemen her yerde belli bir rengin öne çıkartılması gibi, hegemonya da destekleyici aparatlar kullanarak, hegemonyayı doğal ve alışılmış hâle getirip, rızâyı oluşturur.

Yine Gramsci, her ne kadar rızanın imâl edilmesinin “ittifaklar” a ve “pazarlıklar” a tâbi olduğunu (Büyükbay, 2008) söylese de, bu imâlatın ittifak ve pazarlık yapan tarafların asgarî müştereklerde buluşmasıyla sağlandığını söylemek pek de kolay değildir. Bu görünüşteki râzı olma olgusunun bir şartlandırma olduğu düşünülebilir. Bu şartlandırma ile edinilen altyapı, daha sonraki aşamaların “rıza” çerçevesinde olması imkânı taşıyabilir. Aşağıdaki haber metni bu rıza çerçevesine bir örnek olabilir:

“Eğitim 2023 Derneği bölge toplantılarından ilki Kocaeli’de gerçekleştirildi. Eğitim 2023 Derneği Kocaeli İl Başkanlığının ev sahipliğinde gerçekleştirilen toplantıya çevre illerin il başkanları ve yöneticilerinin yanı sıra genel merkez yöneticilerinden (...) katıldı. Ayrıca Kocaeli’den çeşitli sivil toplum örgütlerinin başkanları, siyasi parti temsilcileri ve eğitimcilerin katıldığı toplantının açılış konuşmasını Eğitim 2023 Derneği Kocaeli İl Başkanı (A.E) yaptı. (...), milletlerin yükselişlerinin eğitime verdiği değerle doğru orantılı olduğunu belirttikten sonra Kocaeli’de dernek olarak yaptıkları ve planladıkları çalışmalarını katılımcılarla paylaştı. Eğitim 2023 Derneği Teşkilatlardan Sorumlu Genel Başkan Yardımcısı (G.K) ise derneğin Türkiye genelindeki faaliyetlerini anlattıktan sonra şu görüşlere yer verdi: “Millet ruhunu ayakta tutan eğitimidir. Eğitimin düşmesi millet ruhunun yere serilmesi anlamına gelir. Eğitime değer vermeyiş millet ruhunun yıkılışını hazırlar” (Kamu Gazetesi, 2011).

Adından da anlaşılacağı üzere Eğitim 2023 Derneği, eğitim çalışmaları yapan bir sivil toplum kuruluşudur. “Millet ruhunu ayakta tutan eğitimidir” başlıklı haber metninde de görüldüğü üzere, bu derneğin faaliyetleri devletin ilgili resmî kurumlarınca da desteklenmekte ve diğer başka sivil toplum kuruluşları da katkı sağlamaktadır. Buradaki ittîfâkın hangi güç dengeleri ışığında sağlandığı, tarafların kendi iç güçleriyle de doğrudan ilgilidir.

Ayrıca haber metnindeki, “Eğitimin düşmesi millet ruhunun yere serilmesi anlamına gelir” cümlesi, eğitimin, millet yapısını dik ve ayakta tutan, onun faal olduğunu gösteren bir çeşit omurga görevi yaptığını işaret eder. Türkçe’deki “yıkılmamak”, “ayakta olmak” terimleri, güçlü olmanın birer ifâdesidir. Ancak burada kullanılan “eğitim” ve “millet” kavramlarının doğal var olan şeylermiş şekilde kullanılmış olması, bu kavramların genel kabul görmüş (veya görmesi sağlanmış) anlamlarıyla kullanıldığının bir göstergesidir.

“Nasıl bir içerikli eğitim”, “hangi unsurlara dayanarak oluşturulan millet” gibi soruların göz adı edilmesine sebep olan genel kabul olgusunun da resmî ideoloji ile sağlandığı söylenebilir. Çünkü, Türkiye’de bu kavramların yerleştirilme sürecinde önemli makamlarda bulunan kişilerin “Bu memlekete Komünizm gerekirse, biz getiririz... Milliyetçilik lâzımsa, onu da biz yaparız... Sizin vazifeniz, askere çağırduğumuzda gelip askerlik yapacaksınız, barış zamanında da tarlalarınızda, dükkanlarınızda çalışıp, devlete vergi vereceksiniz!..” (Habererk, 2010) anlayışına sâhip olduğu; bunun da ötesinde, yakın geçmişte bir siyâsetçinin anayasa maddelerinin tartışıldığı bir konuda “Anayasa’ya koyarken halka mı sorduk ki, kaldırmak için halka soracağız” (Cumhuriyet, 2011) ifâdesi söylerken aynı anlayışta olduğunu göstermiştir. Bu anlayışta, resmî ideolojinin, modern Türkiye târihindeki gibi, bâzen hegemonya oluştururken, Gramsci kadar hakkaniyetli olmak gerektiğini düşünmeyebileceğini ve, “ittifak” ve “pazarlık” kavramlarının içini tek taraflı bir yarar sağlama anlayışıyla doldurabildiği söylenebilir.

Burada zor kullanma olmasa da, rıza oluşturma sonucuna ulaşmayı sağlayacak bir uygulama vardır. Bu rıza aşlında, ideolojisini kabûl ettirmek isteyen sınıfın, diğerlerini kendi dünya görüşü doğrultusunda bilinçlendirme ile ortaya çıkar. Bu bağlamda, hegemonya binâsının toprak altında kalan kısmı diyebileceğimiz ideolojinin tanımlanmasını Nalan Büyükkantarıcıoğlu şöyle yapmaktadır:

“İdeoloji, Marksist düşünce sistemi içinde “yanıltıcı bilinçlenme” ya da “iktidara sahip yönetici sınıfın fikirleri” anlamında kullanıldığı gibi, toplumbilimde “toplumsal düşünceler ve değerler dizgesi” ya da dünya görüşü” anlamında da kullanılmaktadır. Kavramı, değişik bağlamlardaki kullanımlarını bütünleştirerek tanımlamak gerekirse, ideolojinin toplumsal, tarihsel, kültürel ve politik süreçler içinde oluşarak algılanan toplumsal gerçekliği koşullayan, dile yansiyarak söylemin yapılanmasında rolü olan, bireylerin düşünme ve davranma biçimlerine yön veren her türlü bilgi, düşünce, tutum ve değerler bütünü olduğu söylenebilir. Diğer bir deyişle, ideoloji, bir inançlar ya da değerler sistemidir. (...) Diğer yandan, ideoloji bilişsel bir kavramdır. Zihni neyi, nasıl algılaması gerektiğini belirler; bilme biçimlerini yapılandırır. Gözlenemeyen zihinsel düzlemden, gözlenebilir dil ve davranış düzlemine yansır” (2006:111).

Hans Georg Kress “yanıltıcı bilinçlenme” (Kress, 1985:29) diye ifâde ettiği ideoloji, sâdece iktidâra sâhip yönetici sınıfın fikirleri değil, iktidâra gelme amacıyla sivil toplumda teşkilatlanan sınıf ya da sınıfların amaçlarına ulaşmak için güçlenmek üzere uygulamaya koydukları pratikler de olabilir. İşte bu noktada Gramsci'nin “ittifak” ve “pazarlık” kavramlarına dayanan yaklaşımı devreye girer. İktidardaki sınıfın, bu pozisyona gelme amacındaki sınıf ya da sınıfları, Modern Türkiye târihinde verdiğimiz örneklerdeki gibi, dikkate almaması nâdir rastlanabilir. Zâten bu gibi nâdir durumların sonuçlarının neler olabileceği de âşikârdır. Ama madalyonun diğer tarafından bakıldığında, “ittifak” ve “pazarlık”, büyük ortak-küçük ortak yapılanması şeklinde başlasa da, gün geçtikçe güçlenmesi muhtemel olan küçük ortağın bu ortaklıktaki payı büyüebilmekte; küçük ortak kendi içinde bâzı değişimler geçirirken, büyük ortağı da kendine benzetmeye başlamakta ya da en azından kendine daha eşit seviyeden bakmasını sağlayıp, başlangıçtaki büyük ortakta, kendi açısından bir kabûl oluşturabilmektedir. Bu güç dengesinin yaşandığı ortam, iktidarda olanın hâkimiyet sahası olan devlettir.

Gramsci devleti, “yönetici sınıfın sadece hâkimiyetini istinad ettiği değil, ayrıca yönettiği sınıfların etkin rızâsını kazandığı pratik ve teorik faaliyetlerin bütünü olarak tanımlanmaktadır” (Hall, 2006:360). Kanaatimce, Gramsci biraz daha uzun yaşasaydı ve özellikle faşist devlet uygulamasının nasıl sonuçlandığını görebilseydi, bu tanımın içeriğini, rıza gösterenlerin hiç de tamâmen edilgen olmadığına göndermeler yapan ifâdelerle genişletirdi.

Elbette iktidârı elinde bulunduran sınıf, ortaklıktaki hissesinin küçülmemesi için her türlü aracı kullanır, çünkü muhtemelen bu sınıfta mevcut duruma bir anda erişmemiş, alt etmek için uğraştığı selefının direnciyle karşılaşmıştır. Selefının

hegemonyasına karşı-hegemonya geliştirirken belli bir süreç yaşamıştır ve bu tecrübe, yönetici sınıfa, kendi hegemonyasının da karşı-hegemonya doğuracağını bilincini kazandırmıştır. Bu bilinçten uzaklaşması, karşı-hegemonyanın yavaş yavaş da olsa rıza görmeye başlaması demektir.

Sivil toplumun dinamik ve değişken yapısı bu bilincin korunmasını ve hatta sürekli gözden geçirilip yenilenmesini ve güncellenmesini gerekli kılar. Toplumun içinde, yönetici sınıf ittifakı dışında kalan ve toplumun dinamik yapısından kendine yer bulabilen birçok küçük ittifaklar vardır. Bu küçük ittifaklar, zamanla büyüyüp, diğer büyük ittifaklarla aynı masaya oturma gücünü elde edebilirler. (Büyükbay, 2008)

Bu ittifakların ve karşı-hegemonyanın küçük olması onlara, devletin yapısında küçük de olsa, daha sonra genişletebilecekleri yerler bulma, buralarda tutunma ve daha da büyüme imkânı verdiği gibi, yönetici sınıf için tehlike ve tehdit arz etme seviyesine geldiklerinde, devlet bünyesinden dışlanma riskini de yaşarlar. Bu yüzden, küçük ittifaklar, sivil toplumda güçlenirken, ister istemez içlerinde barındırmak durumunda oldukları rızanın içeriğini, kendi dünya görüşleri doğrultusunda tâdil edip, ılımlı hâle getirme yolunu seçebilirler. Bu tâdilât sürecinde, oyunu yönetici sınıfın hegemonyasının sunduğu kurallarla oynamak, daha açık ifâdeyle “-miş gibi yapmak” ve bunu yaparken de hegemonik uygulamaların temelindeki ideolojiyi kendilerini rahatlatarak şekilde yorumlamak yoluna gidebilirler. 2011 Türkiye’sinden örnek vermek gerekirse, yaşadığımız bâzı olaylar, hızla değişen gündem içinde fark edilmese bile, târihte dönem noktası olarak anılması kuvvetle muhtemel, hatta kesin olaylardır ve bu olaylar, güçler dengesinin uzun zamandır gösterdiği değişimin artık görmezden gelinemez sonuçlarıdır. Örneğin medyada “kanaat önderi” sıfatıyla sunulan bir dinî cemaat liderinin, 2007’de iktidar partisine karşı, “laiklik karşıtı suç” iddiasıyla kapatılma davasının açılmasına sebep olan tesettürün, İslâmî açıdan teferruat olduğunu açıklaması, (Gülen, 2012) bu dinî cemaatin devlet içindeki hegemonik unsurlar eskisine kıyasla daha barışık olduğunu göstermektedir. Diğer dinî cemaatlerin tepkisine sebep olan bu durum, bu dinî cemaatin özellikle ticârî alandaki faaliyetleri gözlemlendiğinde ‘hegemonia’ sınırına yaklaştığını, ancak bu hegemonianın, ittifakın ilerleyen dönemlerinde, küçük ortaklık durumu büyük ortaklığa dönüşmesi hâlinde, kendi menfaatleri açısından geleceğe yönelik bir yatırım olduğunu iddia etmek de mümkündür.

İttifakların kurulduğu ve pazarlıkların yaşandığı sivil toplum, Gramsci’nin yaptığı işlemden, politik toplum ile toplandığında devlet sonucunu verir: “Devlet = politik toplum + sivil toplum” (Büyükbay, 2008). Günümüz tâbiriyle, sivil toplum kuruluşları gün geçtikçe devlet yapılanmasında daha da etkili hâle gelirken, aslında devlet, kendini de var eden yapılanmanın organlarıyla sivil toplumun içindedir. Devletin kendi kurduğu sistem çerçevesinde, bizzat kendi eliyle açtığı ya da açılmasına imkân verip denetimini yaptığı eğitim kurumları bu organların belki de en yaygınıdır. Devletin politik kısmının, devletin kurulmuş olduğu toprak parçasının her noktasında yer alan tek uzantısı eğitim kurumlarıdır. Türkiye Cumhuriyeti devleti, belki bankasıyla, fabrikasıyla hatta güvenlik güçleriyle her kasabada

olmayabilir ama orada en azından bir ilköğretim okulu vardır. Bankasında, fabrikasında, güvenlik teşkilâtında görev yapanlar da eğitim kurumlarından geçmek durumundadırlar. Eğitim faaliyetinde devletin yük paylaşımı yaptığı iki kurum vardır: Millî Savunma ve Diyânet; günlük dille söylemek gerekirse: ordu ve cami.

Eğitim konusu üzerinde gidip konuyu ayrıntılandırmak için “ordu-eğitim” ve “din-eğitim” alt başlıklarına değinmekte yarar vardır. Ordu, profesyonel kadrosunun çok daha fazlasını sivil halktan, “vatan borcu ödemek” için alarak sivil toplum ile hemhâl olurken, câmi, anayasasında resmî bir dini olmamasına rağmen, devletin genel uygulamaya sunduğu bir din pratiğinin tatbikat sahasıdır ve laiklik anlayışı gereği, devletten en uzak olduğu düşünülen sivil toplum ortamıdır.

Ordu, Türkiye Cumhuriyeti devletinin kurucu organıdır. Devletin kurucusu Mustafa Kemâl Atatürk’ün mareşal rütbesine yükselecek kadar başarılı bir asker olması, ordu kurumunda, devletin kurucusu olma anlayışını ve devleti korumada birincil seviyede sorumlu olma refleksinin gelişmesi sonucunu doğurmuştur. Ancak ordunun, resmî adıyla Türk Silahlı Kuvvetleri yâni TSK’nın, Türkiye Cumhuriyeti’ne hizmeti, sâdece kurucu olma ve koruma ile sınırlı değildir. Türkiye Cumhuriyeti’nin resmî ideolojisinin de hegemonya hâline gelmesinde önemli ve başat rol oynamaktadır.

TSK’nın üç ana bölümü olan Kara Kuvvetleri, Deniz Kuvvetleri ve Hava Kuvvetleri’nden en büyüğü olan Kara Kuvvetleri Komutanlığı’nın ambleminde “M.Ö.209” târihi bulunmaktadır. Bu târih, ümmet anlayışını bırakıp, millet felsefesine dayalı ulus-devlet yapılanması içine giren Türkiye Cumhuriyeti’nin, Türk milletinin varlığına İslâmiyet’ten öncesinde – ve hatta Hristiyanlık öncesinde – delil bulma çabalarının bir işâretidir. “M.Ö.209” târihi, Türk ordusunun kuruluşunu 2200 sene öncesine götürmekle birlikte, kurduğu devletlerin tamâmı ordusu ve ordusunun komutanları tarafından kurulan Türk milletinin, ulusal târihinin dinî tarihinden daha köklü olduğu söyleminin kullandığı argümandır.

Ancak burada örtülmeye çalışılan bir çelişik durum söz konusudur. Anayasası olan her devlet gibi, Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin nitelikleri, son olarak en baştan 1982’de yazılan Anayasamız’da bulunmaktadır. Anayasamıza göre, Türkiye Cumhuriyeti’ni oluşturan “millet” kavramı, “subjektif millet anlayışı”na (Gürler, 2001:114) dayanmaktadır. Irk, din ve dil unsurlarından oluşan “objektif millet anlayışı”nın (Gürler, 2001:110-113) tersine, “zengin bir hatıra mirasına sahip olmak” ve “birlikte acı çekmiş, sevinmiş ve birlikte umud etmiş olmak” gibi “subjektif unsurlar”ı kabul etmiş olan Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Atatürk’ün subjektif millet anlayışını kabul etmiştir. Kemal Gürler, bu anlayışın, subjektif millet anlayışını ilk ortaya atan isim olan Renan Ernst’ten mülhem olduğunu söylemektedir. (2001:114).

Çelişik durum, Anayasa’da yazılanlarla uygulamada farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Cumhuriyet’in ilânından sonra yapılan nüfus mübâdelelerinde ve vatandaşlık kabûllerinde, özellikle din unsurunun dikkate alındığı görülmektedir. Anadili Türkçe olmamasına rağmen, Sünnî-Hanefî inanca sâhip Boşnak, Çerkez ve

Pomakların vatandaşlığa kabûl edilirken, Anadolu Türkçesi'ne yakın bir Türkçe konuşan, ancak Ortodoks inanca sâhip ve adları Gökoğuz kelimesinden gelen Gagavuzlar vatandaşlığa kabul edilmemiştir. (Gürler, 2001:118) Bu uygulama, doğu ve güney komşu ülkelerden vatandaş kabulünde farklı davranılmasına sebep olmuş ve bu ülkelerden gelmek isteyenler, Müslüman olmalarına rağmen, mezhep farkı sebebiyle reddedilmiştir. (Gürler, 2001:119).

Dinin etkisi devletin kurucu unsurunda da bâriz şekilde görülmektedir. Her ne kadar hâlâ, Türk ordusuna “Peygamber Ocağı” ve Türk askerine de o Peygamberin adı olan “Muhammed” isminin Türkçe söyleniş şekli olan “Mehmet”ten mülhem “Mehmetçik” denmesi, dinî bir referans teşkil etse de, din görevlilerine devlet bütçesinden maaş veren laik devletin, milattan önce kurulan ordusu dinden ancak bu kadar uzaklaşabilmektedir.

Diğer taraftan, varlığını sürdürmek için sivil toplumun desteğine gerek duyan ordunun, bunu karşılamak için, Türkiye Cumhuriyeti'nde en çok konulan erkek isimlerinin başında gelen “Mehmet” ismini kullanması, hegemonyanın “pazarlık” kısmına bir gönderme olarak ele alınabilir.

Bu uygulamaların dilimize yansıyan göstergelerinden ilk akla geleni şudur: “Her Türk asker doğar”. Erkek ya da kadın ayrımı yapmadan, Türk ulusunu oluşturan bireylerin doğuştan asker olduğuna dâir bir söylem, sivil toplum ile ordu arasında inkârı neredeyse suç sayılabilecek bir algı yaratmaktadır. Kadının askere gitmesi kânûnen zorunlu olmasa bile, askere gidecek erkeği, kadın dünyâya getirir. Askere gitmeyen erkek, adam yerine konmaz; kız verilmez, hatta modern hayatta bile meslekî hayâtında bir engeldir askere gitmemek. Askere gitmiş olmak, iş ilanlarında erkekler için şart koşulan bir özelliktir.

Askere gitmek, “erkek olma”nın ikinci safhasıdır. Birinci safhayı sünnet olarak geçiren Türk erkeği, ikinci safhayı ordu çatısı altında yerine getirir. Bu, sanki “laik devletin sünnet anlayışıdır”. Dinî açıdan farz olmayan, bir kişinin Müslüman olması için mutlaka yapması gereken şeyler arasında olmayan “sünnet”, genel anlamda Hz. Muhammed'in günlük hayattaki uygulamalarına verilen addır. O'nun giyinme, yemek yeme, konuşma, insanlara davranış şekli ve benzeri uygulamaları, İslâmî bilimler içinde, “sünnet” başlığı altında incelenir. İslâmiyet'te farz olan imânın şartları (Allâh'a, peygamberlere, kutsal kitaplara, meleklere, âhiret gününe, hayır ve şerrin Allah'ta geldiğine îman etmek) ve İslâm'ın şartları (şehadet getirmek, namaz kılmak, oruç tutmak, hacca gitmek, zekât vermek) arasında bulunmayan ve erkeğin cinsel uzvuna cerrâhî müdâhale yapılarak yerine getirilen sünnet, “erkek olma” açısından “mümin” ve “Müslüman” olmaktan daha önem verilen bir uygulamadır. (Devşirilip Müslüman olan vezirlerin bazılarının sünnetsiz olması, Osmanlı'nın – günümüz anlayışına göre – ne kadar din devleti olduğu da ayrı bir tartışma konusu olabilir.) Askerlik altı, on altı, on sekiz ay gibi değişen sürelerde yaşanan bir dönem olmasına rağmen, çoğu erkek için, hayâtının geri kalan kısmında dolu dolu anlatacağı bir hâtıralar manzûmesidir. Sünnetten sonra anlatılanlar ise, hâtıralardan ziyâde fantezileri doldurur.

Askere gidene kadar sünnet olmayanların, yakın geçmişe kadar askerde sünnet yapılması, bu iki aşamanın bir arada yerine getirildiğini de gösterir. Erkek-egemen bir kültürün hüküm sürdüğü bir sivil toplum içinde, tezkere (ya da “erkekliğin ikinci aşamasının başarı sertifikası”) verme yetkisine sâhip tek kurum olacak kadar benzersiz bir öneme sâhip olan ordunun profesyonel mensupları ise, bu kutsallık zırhına bürünmüş, her dediği itirazsız kabûl edilen kişiler olma imtiyâzına sâhiptir. Bu imtiyaz bâzen o kadar yüksek seviyelere çıkar ki, yakın geçmişe kadar asker üyelerin etkin olduğu Millî Güvenlik Kurulu’nun tavsiye kararları, sivil siyâsî otorite tarafından emir telâkki edilmiş ve yerine getirilmiştir. Bu imtiyazın ne kadar yüksek olduğunu gösteren bir örnek de, kânun ve yasalarda genel kurmay başkanının nerede yargılanacağına dâir net bir maddenin bulunmayışıdır, çünkü genel kurmay başkanının yargılanabileceği mümkün bir ihtimal olarak görülmemiştir.

Askerlik görevini TSK’nın en üst komuta makâmı olan Genel Kurmay karargâhında yapmış biri olarak, on altı aylık askerliğim sırasında yaptığım şahsî gözlemleri, daha önceki ve daha sonraki sivil hayâtımla kıyasladığımda, “ordu” anlayışının sivil toplumun ne kadar derinlerine sirâyet etmiş olduğunu gördüm. Şu anda 3. sınıfa giden oğlum okula başladığı ilk gün, okul müdürü ders yılı açılış konuşmasına başlamadan önce, okulun bahçesinde toplanmış yaşları 6-14 arasında değişen erkek ve kızlara “rahat – hazır ol” tekmilini verdiğinde, saat 06:00’da çıktığım sabah içtimaları aklıma geldi. Bir anda üniversiteye kadar okuduğum tüm okullarda haftanın en az iki günü bu tekmili duyduğumu hatırladım. Sanki sivil değil de askerî eğitimle sonuçlanacak bir ortamda eğitim görmüştüm ve aslında gerçekten askere hazırlık yapmışım.

Oğlunun sünnetinde ona asker – hatta general – kıyâfeti alan âilenin bilinçaltında ne yönde bir asker imajı olduğunu tahmin etmek hiç de zor olmasa gerek. Askerlik ve askerî başarı, Türk kültüründe dinî açıdan da o kadar önemlidir ki, 63 yıllık hayatında sâdece dört savaş yapmış İslâm Peygamberi’nin hâyatını anlatan Din Kültür ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarında en uzun bölüm, bu savaşlara ayrılmıştır.

Asker olmak ve askerî başarı elde etmek konusunda sivil toplumun verdiği önem o kadar ileri seviyededir ki, hiçbir güvenilir Hadis âlimi tarafından anılmamasına ve uydurma olduğundan hiç şüphe duyulmamasına rağmen, yine İslâm Peygamberi’nin şöyle bir söz söylediğini söylenir ve referans olarak 11. Yüzyıl Türk düşünürü ve devlet adamlarından Kaşgarlı Mahmud’un ismi verilir: “Allah, benim Türk adını verdiğim bir ordum var. Onları doğuda iskân ettim. Bir kavme kızsarsam onları o kavme musallat kılarım, der” (Hür, 2008).

Osmanlı târihi olsun, İnkılap târihi olsun, başarılı devlet adamları genellikle kazandıkları zaferlerle ön plâna çıkarılır. Resmî târihimizde gerilemenin başlangıcı, II. Viyana bozgunudur. Bu bozgunundan önce birçok mağlubiyet alınmasına ve bu bozgunundan sonra birçok zafer kazanılmasına rağmen, 200 yıldan daha uzun sürecek olan Osmanlı’nın gerileme ve çökme süreci bir mağlubiyete yüklenir. İnkılap târihimizde yapılan devrimlerin, Sivas ve Erzurum Kongreleri gibi sivil siyâsî

manevraların anlatıldığı sayfalarla, yapılan savaşların anlatıldığı sayfaların kendi aralarındaki oranı incelemeye değer bir konu gibi görünmektedir.

Toprak ve vatan, anadır ve kişisel olarak bir insanın en değerli varlığı olan annenin şahsında vatani korumak ordunun görevidir. Dolayısıyla ordunun varlığı tartışılmaz ve sorgulanmaz. Kendi içindeki emir-komuta sistemi, belki de militer bir yapılanma için kaçınılmaz bir sonuçtur, ama bu yapılanmanın sivil toplumu etkisi altına alması ve bu etkiyi erkekler üzerinde bizzat uygulaması, bireyin önemli olmasını gerektiren demokratik toplum yapısına ket vurmaktadır. Askerlik tornasından geçen bir zihin, resmî doktrini bilinçaltının bir yerlerinde örtetek de olsa saklar. Askerlikten nefret etse de, 12-15 ay o şekilde yaşadığı için, daha sonra karşısında “rıza imâl edeceği” hegemonyanın altyapısını tanımış olur ve tanıdıkça zamanla gelişecek olan bir sempati edinir.

Askerlik görevime başladığım ilk ay, benimle aynı taburda bulunan yaklaşık 340 kişi, benim gibi kendi kimliğini sorgulama süreci geçirmişti. Hangi sosyal ve kültürel altyapı ve birikime sâhip olduğumuz dikkate alınmadan, öğretim görevlisinden avukata, mühendisinden savcı adayı hukukçuya kadar herkes, aynı kıyâfet giymişti. Hiç kimsenin üzerine tam olmayan; ya bol ya da dar gelen kamufraj kıyafetleri içinde boy aynasının karşısına geçen herkes, ilk izinde sivil hayatla yeniden buluşana kadar, kendine güven sorunu yaşadı. Uzay mühendisliği okumuş birine, on beş gün boyunca, kar yağışı altında sağa sola dönme tâlimi yaptırmanın daha “olumlu” bir sonucu olamazdı zâten. Suavi Aydın bu konuya şöyle bir yorum getiriyor:

“Ordu, her şeyden önce bir doktrinasyon merkezidir. Orduya aldığınız kişiler, sosyal sınıfı, etnik kökeni, dini ne olursa olsun asker olduklarında eşitleniyor ve onlara tek bir doktrin aktarılıyor. Orduda Türk milliyetçiliği ideolojisi öğretiliyor. Bu ideoloji sayesinde insanlar ulus-devlete ait hale getiriliyorlar zaten. Onlara askerde, vatan için ölümün şeref olduğu, vatana hizmetin her şeyin önünde olduğu söyleniyor. Bireyin yerine millet konuluyor. Kısacası, askerlikte, "asker olmak" dışında bir aidiyetiniz olamaz. Askerlikte tek bir kimlik vardır, o da asker olmak” (Tüzel, 2010).

Bünyesinde, korgenerallik seviyesinde bir eğitim ve doktrin komutanlığı (EDOK) gibi bir yapılanma bulunduran ordu, profesyonel personelinden beklediği, üst rütbenin verdiği emri – “mütalaa etmeden” – kabûl etme tavrını, sivil halktan gelen rütbesiz veya geçici rütbeli personelinden de bekler. Kendi mahallesinde “laf dinlemeyen delikanlı”, nizâmiye kapısından girince, sâdece “emredersiniz komutanım” demeyi bilir. Bu aslında, sünnet ile birinci aşaması geçilen ve “ayağa kaldırılan” erkekliğin, ikinci aşamada belinin bükülmesidir. Delikanlı, askere giderken başına nelerin geleceğini bilir ve sanki “züğürt tesellisi” yapılcasına, sünnet düğününde yapıldığı gibi davullar zurnalar çalınır (Cengiz, 2011) ve hegemonia’yı dışa vuran bir ifâde ile “en büyük asker” o delikanlıdır. “En büyük asker” mahalleye döndüğünde törpülenmiş delikanlılığına takviye yapıp, sünnet ile kazandığı kimliğine geri kazanmak için hâtıralar manzûmesine, sünnet sonrası

fantezi becerini katıp, orduvindeki komutan kızlarıyla olan maceralarını anlatır ve kendince erkekliğini kurtarmış olur.

Vicdânî red tartışmalarının yaşandığı bugünlerde, tartışma programlarını seyrederken, meseleye ne kadar yüzeysel bakıldığını, her sabah milyonlarca ilköğretim öğrencisinin alıştırıldığı ve bir zaman sonra kendi rızâları zannedecekleri şartlanmanın acaba hangi vicdânî red ile giderileceğini düşünmeden edemiyorum. Antropolog Ayşegül Altınay'ın tespitiyle “cinsiyet ayırımına ve kadınları aşağılamaya” da (Akman, 2005) sebep olan bu militer rızânın sivil toplumun desteği olmadan varlığını sürdürmesinin başka yolu da yoktur. Cumhuriyet târihinde ilk defa 2004 yılı bütçesinde (Yaşar, 2011) eğitime ayrılan payın savunmaya ayrılan paydan büyük olmasını belki olumlu bir gelişme olarak görebiliriz.

Askerî anlayışla yazılan târih kitaplarında ağırlık verilen savaşlar, sivil toplumda savaşın çağrışımı olarak savaşılan düşmanı, tüm târihi boyunca savaşmış bir millet olarak Türklerin çok düşmanı olduğu tezinin bir dışa vurumudur. “Türkün Türkten başka dostu yok” ise, herkes düşmandır ve onlara karşı savaşılmalıdır; yâni savaşan ordunun, devlet içindeki yeri ve önemi tartışılmaz ve eleştirilemez. Savunma ya da saldırı amacı taşısın, sonuçta savaşma eylemini merkezine alan bir yapısı olan ordu, gerektiğinde, Tuba Kancı'nın da aşağıda değindiği gibi İslâm dinine de hizmet etmiştir:

“1920'lerden bu yana, ders kitaplarında rastlanan en temel arguman savaşların yaşamın doğal bir parçası olduğu ve kaçınılmazlığıdır. 1930'larda Türk Tarih Tezinin oluşturulması ile de, tarih kitapları akınlar üzerine kurulur ve savaş anlatıları, tüm kitapların ana eksenini oluşturur. Bu teze göre Türkler, Orta Asya'dan çıkıp dünyanın her yanına akınlar gerçekleştiren ve bu akınlar sayesinde medeniyeti yayan ve aslında medeniyetin temelini oluşturan bir millettir. Bu noktada konumuz açısından çarpıcı olan “akınlar” ve “medeniyet” arasında yapılan eşleştirmedir. 1940'larda Türk Tarih Tezinin geçerliliğini yitirmesine rağmen özellikle tarih kitaplarındaki bu yapı günümüze kadar değişmemiştir. 1940'lardan itibaren kitaplara eklenen yeni kısımlar, Türklerin Anadolu'yu fetihleri, Osmanlıların fetihleri ya da “Türklerin İslam medeniyetine yaptıkları hizmetler” yine savaşlar üzerine odaklanmaktadır” (Kancı, 2007).

Hiç dost yoksa, hep düşman vardır; herkes düşmandır. Karşımıza yine “hep/her-hiç” çağrışımları çıkar. Herkes okuyorsa, o kitap doğrudur; hep tekrarlanan şey gerçektir ve bu gerçeğe inanmaktan ve bağlanıp rıza göstermekten daha doğal ne olabilir?

Gerek ordunun içindeki eğitim, gerekse eğitim sistemiyle ordunun bu dirsek teması oluşturulan devlet yapısı, ordunun söyleminde de yer bulan “din” aparatından elbette yararlanacaktır. Laiklik anlayışının anayasaya girerek resmî ideoloji hâline gelmesiyle, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'ndan çıkarılan “İslâm dini” ifâdesi, dilsel söylemde ortadan kalkarken, devletin sivil toplum üzerindeki etkisini kullanmada görünmez ama etkili bir araç hâline gelmiştir. Devlet ile din işleri

birbirinden ayrılmış; devlet, dinî kurallara değil, beşerî kuralların idâresine teslim edilmiştir. Tek bir çatı altında birleştirilen eğitim organlarıyla, memleketin en ücrâ noktasına etki edebilen devlet, sonunda “laik devlet dini” tepkisinin oluşmasını sağlayabilmektedir. Yukarıda, vatandaşlığa kabul şartlarında görülen dinî yaklaşım, Sünnî-Alevî akideler arasında farklılıklar bir yana, sünnî akîdelerdeki mezhepsel yorum farklılıkları da ortadan kaldırılmış ve Sünnî-Hanefî akîdelerin esas alındığı ve devlet oluruyla işleyen bir dinî işleyiş ortaya çıkmıştır.

Din görevlisi, devletin açtığı ve teftiş ettiği imam-hatip lisesinde ve ilâhiyat fakültesinde eğitim görmekte ve hayatını, diğer memurlar gibi laik devletten aldığı maaşla idâme ettirmektedir. Bu din görevlileri de, büyükçe bir kafeste “özgürsün” denilen kuş misâli eli kolu bağlı hâlde, önemli dinî günlerde ve hatta millî günlerde, il veya ilçe müftülüğünden kendilerine gönderilen tâlimat doğrultusunda, devlet ve din işlerinin ayrıldığı ortamda, kendine saygı gösteren sivil halkın mânevî ihtiyaçlarına cevap vermektedir.

Vatanı için ölüp şehit olan ordu mensupları ya da silah altına alınmış sivil vatandaşlara son görev, yine Sünnî-Hanefî dinî kurumlar olan câmilerde yerine getirilir. Böylece aynı eğitim sisteminde beslenen ordu ve din, Türk bayrağına sarılı tabutun önünde birlikteliklerini sergiler. Ayrıca bu birlikteliğin, aynı dilin konuşulmasıyla herkesin aynı şeyi anlamasına sebep olup, hegemonyanın doğallığının artmasına destek veren ve “1870’lerde başlayan halk dilinde yayıncılık” hareketinin o zamanlar öngörülmemiş ama şimdi varlığından memnûniyet duyulan sonuçlarından biri olduğu da söylenebilir (Anderson, 2009:91). Böylece “yaratılmış millet” tek vücut hâlinde varlığını ispat etmiş olur.

Sivil toplum ile devlet arasındaki, ordu ve din aracılığına dayanan bu ittifak, dinamik süreçte yaşanan değişikliklerle günümüzde, 20-30 sene önceye kıyasla daha belirginleşmiştir. Ordu, muhalif söylemlere imkân veren eylemleri sebebiyle zayıflayan imajını yeniden kazanmak için, “Mehmetçik” sıfatını güçlendirme istencesine, cenâze namazlarına katılmakta, üst rütbeli ordu mensupları, sivil toplumun diğer organlarının mensuplarıyla “herkesin rütbe ve makâmından arınarak eşit hâle geldiği” ortamda saf tutmaktadır.

Yine devletin açtığı ve teftiş ettiği imam-hatip lisesinde okuyup ardından ilâhiyat fakültesinden mezun olanlar, devletin eğitim sisteminden aldıklarını yine sisteme katkı olarak geri vermek için, Millî Eğitim Bakanlığı kadrosuna katılırlar. Görev yaptıkları okullardaki öğrencilerin nüfus özelliklerine ve dinî yönelişlerini dikkate almadan, son yıllarda bile esas olanın kendi öğrendikleri anlayışından geri adım atmazlar, ‘başka dinî yönelişler de yok değildir’, anlayışıyla yeni nesle yine laik devletin eliyle dinî eğitim vermektedir. Bu görevi yerine getirirken de, tek merkezden belirlenen müfredatı uygular ve “eğitim ordusu”nun bir neferi olduklarını unutmazlar.

Türkiye Cumhuriyeti devletinin bakanlıkları arasında “millî” olan iki bakanlık vardır: Millî Eğitim Bakanlığı ve Millî Savunma Bakanlığı. Bu kadar yakınlık ve

temas içinde olan teşkilatlardan ordunun, eğitim-öğretim imkânı bulamayanların bu eksikliğini zorunlu askerlik adı altında vermesi ve eğitimcilerin hepsini kapsayan bir tanım olarak “eğitim ordusu” ifâdesinin kullanılması, konunun sâdece dilbilim açısından bile münbit bir araştırma konusu olduğunu göstermektedir.

Devlet, ideolojisini egemenliğini devam ettirmek için, her türlü ittifak ihtimâl ve kombinasyonu değerlendirmeye almakta, egemenliğin içeriği değişecek bile olsa, bu değişimin kendi denetiminde olması şartından vazgeçmemektedir. Hegemonyayı ele geçirmek durumunda olanları, kendi içine alarak, değişirken değiştirme yoluna gitmekte ve varlığını devam ettiren en büyük ittifak olma özelliğini kaybetmemektedir ve hatta “hegemonyaklar” yaratmaktadır.

4. SONUÇ

Böylece hegemonyaya rıza göstermeyip ona cephe alanlar, hegemonyanın dinamiklik ve değişkenlik “sırrına mazhar” olmadıkları için, ideolojik mücadelelerinin sonucunda kendilerinin de içinde buldukları yeni hegemonyayı ortaya çıkarabilmekte ve kendi isteklerinin olduğu kanaatine varıp, ya da “yanıltıcı bilinçlenme” sonucu böyle bir yanılgıya kapılıp, yeni alışkanlıklar edinerek yeni oluşan hegemonyaya daha güçlü bir rıza ile bağlanmakta ve onun savunucusu hâline gelmektedirler. Bir hegemonia ortamı diye anlandırılabilir bu sonuç ortaya çıkmaktadır. Deposunda “güç yakıt” (fuel power) bulunan bu çılgınlık, belki de insanlık için, gücün doğurduğu vazgeçilmez bir olgudur.

Güç, kimi zaman maddî imkânlarla, kimi zaman fizikî kuvvetle, kimi zaman cinsel câzibeyle, kimi zaman da bunların tam aksine – bir bebekte olduğu gibi – âcizlikve mâsumiyetle ortaya çıkabiliyor. Ancak güç deyince, ilk olarak maddî ve somut imkânlarla elde edilen türü akla geliyor. Burada gücü asıl vazgeçilmez kılan, ona sâhip olanların yaptıklarından ziyâde, ona sâhip olanlara yapılanlardır. Bu yapılanların çok küçük bir kısmı bu gücü karşısına alacak şeylerden oluşmaktayken, çok büyük bir kısmı – hemen hemen hepsi – gücün yanında olmak, arkasına geçip koruyuculuğundan yararlanmaya çalışmak amacı taşıyan şeylerden oluşur. (Ayrıca küçük kısım da olup muhalif olanların da başak bir gücün desteğini almadığını söylemek de biraz zordur.)

Bu gücün câzibesi o kadar vazgeçilmezdir ki, câzibenin girdabına kapılanlar, aşktan gözü kör olmuş, başı dönmüş aptal âşık gibi, bir hegemonia (egemen güç müptelâlığı) yaşarlar. Bu durumdan kurtulmak, hegemoniayı hoş görerek mümkün değildir. Bu, tıpkı sigara içmediği hâlde sigara içilen kapalı ortamda bulunan kişinin durumuna benzer. Kişi, kendini içmiyor zannetse bile, pasif olarak olsa da, bu ortamdan zarar görür. Tek çârenin bu ortamdan çıkmak olması gibi, hegemoniadan kurtulmanın tek yolu, aptal âşıklığı bırakıp gözleri açmak ve dekorun arkasını görmektir. Ancak bu da çoğu zaman duygusal ilişkilerdeki “Seni yanlış tanıdım” dedirten pişmanlık anına kadar pek mümkün olamaz.

Bibliografya:

Aka, Asiye (2009). “Antonia Gramsci ve Hegemonik Okul”, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 2 Sayı 21, Haziran 2009, ss.329-338.*

Akman, Nuriye (2005). “Cumhuriyet ile savaşı millet oldu”, Ayşe Gül Altınay ile Röportaj. *Zaman Gazetesi, 08.03.2005*
(İnternet
adresi: www.savaskarsitlari.org/arsiv.asp?AsivTipID=1&ArsivAnaID=24971 (Son erişim: 19.11.2011))

Anderson, Benedict (2009). *Hayali Cemaatler – Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması.* (çev.: İskender Savaşır). Metis Yayınları. İstanbul.

Ayverdi, İlhan (2008). *Kubbealtı Lugatı Büyük Misalli Türkçe Sözlük.* Kubbealtı Yayınları. İstanbul.

Büyükbay, Gül (2008). “Gramsci ve Hegemonya’nın Kültürel Aygıtları”, *İzinsiz Gösteri, Sayı:163/ Ocak 2008.*
İnternet sitesi: http://www.izinsizgosteri.net/asalsayi163/gul.buyukbay_163.html
(Son erişim: 16.11.2011)

Cengiz, Orhan Kemal (2011). “Sünnet ve Askerlikle Erkek Olmak”. *Radikal Gazetesi. 30.9.2011.* İnternet
adresi: http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalYazar&ArticleID=1064865&Yazar=ORHAN_KEMAL_CENGIZ&Date=07.01.2012&CategoryID=98
(Son erişim: 7.1.2012)

Cumhuriyet, (2011). İnternet
adresi: www.cumhuriyet.com.tr/?hn=140472&ilk=0&say=9 (Son erişim: 18.11.2011)

Gözler, Kemal (2001). “Devletin Bir Unsuru Olara ‘Millet’ Kavramı”. *Türkiye Günlüğü.* Sayı.64, ss.108-123 Kış sayısı içinde. İnternet
adresi: www.anayasa.gen.tr/millet.htm (Son erişim:14.1.2012)

Gülen, Fethullah (2012). İnternet adresi: <http://tr.fgulen.com/content/view/1407/76/>
(Son erişim: 14.1.2012)

Habererk (2010). “3 Mayıs TÜRKÇÜLER Günü ya da JAKOBEN'izm Bayramı”, 22 Ekim 2010.
İnternet adresi: www.habererk.com/haber/1309/3-mayis-turkculer-gunu-ya-da-jakobenizm-bayrami.html (Son erişim: 18 Kasım 2011)

Hall, S. (2006). “Popular Culture and the State” in A. Sharma and A. Gupta (eds.) *Anthropology of the State: A Reader.* Blackwell Publishing.

Hür, Ayşe (2008). “Her Türk asker mi doğar?” Taraf Gazetesi, 01.12.2008. İnternet adresi: www.savaskarsitlari.org/arsiv.asp?ArsivTipID=1&ArsivAnaID=49144 (Son erişim: 19 Kasım 2011)

Kamu Gazetesi, (2011). “Millet ruhunu ayakta tutan eğitimidir”, 30 Eylül 2011. İnternet sitesi: www.kamugazetesi.com/haber/8220millet-ruhunu-ayakta-tutan-egitimidir-8754.html (Son erişim: 18 Kasım 2011)

Kancı, Tuba (2007). “1920’lerden bugüne Türkiye’de ilkokul ders kitapları”. Savaş Karşıtları.org sitesi makaleler. 10.02.2007. İnternet adresi: www.savaskarsitlari.org/arsiv.asp?ArsivTipID=1&ArsivAnaID=37682 (Son erişim: 19 Kasım 2011)

Kantarcıoğlu, Nalan (2006). *Toplumsal Gerçeklik ve Dil*. Multilingual. İstanbul.

Kress, H.G (1985). “Ideological Structures in Discourse. Van Dijk, T.A. (Ed.) *Handbook of Discourse Analysis*. Vol. 4. Academic Press. Ss. 84-99. Aktaran: Kantarcıoğlu, Nalan (2006). *Toplumsal Gerçeklik ve Dil*. Multilingual. İstanbul. s.111.

Lickona, Thomas (2011). “Teach Manner” İnternet sitesi: <http://www.catholiceducation.org/articles/education/ed0343.htm> (Son erişim: 15 Kasım 2011)

Lombardi, F. (2000). *Antonio Gramsci'nin Marksist Pedagojisi* (çev.; Sibel Özbudun-Başak Ekmen), Ütopya Yayınevi, Ankara. İçinde: Aka, Asiye (2009). “Antonia Gramsci ve “Hegemonik Okul”, *Balikesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 2 Sayı 21, Haziran 2009, ss.329-338*.

Marshall, Gordon (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. (çev.; Osman Akınbay, Derya Kömürçü), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.

Shaw, George Bernard (2012). İnternet adresi: http://www.brainyquote.com/quotes/authors/g/george_bernard_shaw.html (Son erişim: 14.1.2012)

Tüzel, Neşe (2010). “Askerlik, Erkekliğin Militerizme Feda Edildiği Bir Zemindir”. Taraf Gazetesi. 11.10.2010. İnternet adresi: <http://www.taraf.com.tr/haber/askerlik-erkekligi-oldurur.htm> (Son erişim: 14.1.2012)

Yaşar, Süleyman (2011). “Silahlı Türkiye mi, eğitilmiş Türkiye mi korkutuyor?”, Sabah Gazetesi 29.04.2011. İnternet sitesi: <http://www.sabah.com.tr/Yazarlar/yasar/2011/04/29/silahli-turkiye-mi-egitimli-turkiye-mi-korkutuyor> (Son erişim: 19 Kasım 2011)

Wilde, Oscar (2012). İnternet
adresi: http://www.quotationspage.com/quotes/Oscar_Wilde
(Son erişim: 14.1.2012)